

I. Obefintliga älgar, kollapsade visioner och retoriska hägringar – tankar om bakgrunden till problemen med EU-konstitutionen

Fransmännen och holländarna har sagt sitt. Non och nee till EU:s konstitution. Den första reaktionen från konstitutionsförespråkarna i den politiska eliten i Europa var att ratificeringsprocessen måste fortgå. Tanken är förstås att alla länder skall ta egen och självständig ställning genom parlamentsbeslut eller folkomröstning, och när denna beslutsprocess är slutförd så skall en samlad tolkning av folkens röst ske. Denna förmodas sedan kunna läggas till grund för en omarbetning av konstitutionen så att den efter mer eller mindre stora svårigheter skall kunna slutligen accepteras.

Detta är en rimlig uppläggning i maktens värld. Vill man få något utträttat så skall man inte överreagera på motgångar. Det gäller att hålla fast vid grundintentionen. Det motstånd man möter kan bero på allehanda ting som inte har så mycket med grundintentionen att göra. Och så småningom kan man få stöd för det man vill utan att så mycket egentligen har förändrats. Maktens män och kvinnor kalkylerar helt enkelt med att det tämligen oinformerade folket då och då uppvisar en eller annan stämmings- och opinionsförskjutning och då gäller det att utnyttja tillfället.

Därför har EU-konstitutionens förespråkare hittills i huvudsak hållit linjen att nej-röstarna troligen röstat på i sammanhanget rätt ovidkommande inrikespolitiska ting. Och så hoppas man att de inrikespolitiska stämningarna skall förändras så att det bildas ett litet ”hål i motståndsmuren” genom vilket en måhända något, men helst högst obetydligt, modifierad konstitution skall kunna ”smugglas in”.

Denna strategi underlättas dock knappast av att det i skrivande stund blivit klart att en av de säkraste folkomröstningsförlorarna – Storbritanniens premiärminister Tony Blair – inte är tillräckligt politiskt masochistisk för att löpa förlustlinan ut. I stället verkar britterna tycka att tolkningen av de hittills två nejerna varken blir klokare eller lättare av att man slutför processen och då troligen ställs inför betydligt fler nej än två.

Den uppkomna situationen är utomordentligt intressant. Ett sätt att uppfatta den är att försöka tolka den i ljuset av begreppet ”challenge-and-response” (utmaning-och-gensvar) som Arnold Toynbee laborerar med i sin historiefilosofiska teori. Enligt denna teori spelar en elits förmåga att gensvara kreativt på utmaningar en central roll i en fortgående konstruktiv utveckling av en civilisation. Så småningom börjar dock denna kreativa förmåga att svikta. En och samma utmaning tenderar då att återkomma eftersom den ständigt får ett i stort sett samma och i grunden otillräckligt gensvar. Och sker ingen plötslig kvalitetshöjning på gensvaret leder detta till att den tidigare kreativa minoriteten förvandlas till en dominerande minoritet, och enligt Toynbee har därmed civilisationen ifråga börjat anträda sin vandring mot sönderfallet.

I detta perspektiv uppfattar jag folkomröstningsnejen som en gedigen utmaning mot den europeiska politiska eliten. Något som har framställts som både nödvändigt och framsynt har ratats. Och inte på marginalen utan rejält. Detta ställer alltså den politiska eliten inför uppgiften att förstå vad som hänt med tillräcklig insiktsfullhet för att det skall gå att formulera ett gensvar som i den bästa av världar kommer att accepteras av de berörda.

Samtidigt hör det till saken att det inte är särskilt enkelt att sätta fingret på vad det är som är felet med det nuvarande EU. Många olika brister påtalas, det demokratiska underskottet, allmän centralistisk klåfingrighet, den för stelbenta nyliberala hållningen i den ekonomiska politiken, en för stor angelägenhet att släppa in medlemsländer med dålig ekonomi och som i Turkiets fall dessutom med en annan religion. Listan kan förstås göras hur lång som helst och varierar med den missnöjdes personliga intressen och politiska hållning.

Men vilken är den springande punkten? Går det att urskilja någon sådan i all detaljkritik? Min känsla är i varje fall att det är något med den nuvarande konstruktionen som inte stämmer med retoriken om hur framsynt projektet är. Det hela klingar falskt i många människors öron. I den välbeställda delen av Europa är entusiasmen i varje fall högst måttlig. Hur bra EU än kan ha varit för att vi inte skulle sätta igång ett dakapo på andra världskriget så uppfattas inte EU som en bärare av ett hopp om att vi verkligen vet hur vi skall möta framtidens utmaningar.

De enda som är någorlunda positiva är de folk och nationer som tror att EU skall hjälpa dem med deras egen ekonomiska eftersläpning. Ett stöd som dessutom är ytterst osäkert och snabbt kan förbytas i sin motsats om förhoppningarna inte kan infrias på ett rimligt snabbt och bra sätt.

EU har stått inför kriser tidigare. Kriser som alltid har fått något slags lösning. Men min känsla inför den rådande konstitutionskriser är att det den här gången inte kommer att gå att som tidigare komma förbi det utomordentligt svårhanterade faktum att den ekonomisk-politiska vision som väglett oss under hela den moderna epokens många lysande framsteg¹ inte duger som vägledare mot förverkligandet av den vackra långsiktigt hållbara framtid som EU:s konstitution målar upp.

Och det jag nu påstår är alltså att jag inte tror att det är en bra idé att försöka göra EU till ett slags Europas förenta stater med syfte att bjuda USA och det framväxande Kina strid på kniven i en redan långsiktigt ohållbar tillväxthetsande amoklöpning. Jag tror alltså att folkomröstningsnejen, oavsett hur de motiveras, är ett sätt försöka artikulera en svårfångad längtan efter en ny europeisk vision byggd på ett fundamentalt politiskt och ekonomiskt omtänkande som skulle göra det möjligt att visa vägen mot en långsiktigt hållbar framtid inte bara för Europa utan för världen.

---

¹ Alla som regelbundet läser mina nyhetsbrev och dessutom kanske läst mina böcker vet att jag kallar denna vision för drömmen om det rationella paradiset.

Detta tror jag är den springande punkten i den nuvarande krisen. Jag tror alltså att det är en s.k. snedtripp att gräva ner sig för mycket i vad som går att få fram av detaljstudier av hur folk motiverat sina nej-röster för att den vägen försöka hitta någon justering som gör att allt med ens verkar mycket bättre. För att göra det väldigt tydligt tror jag att detta är ett gensvar på folkomröstningsnejen som i klokhet definitivt är i paritet med klokheten hos den berusade mannen som letade efter sin tappade nyckel under gatljuset inte därför att han trodde att han hade tappat den just där utan för att det var så mycket ljusare.

Jag tror alltså att folkomröstningsnejen bringar ett mycket djupare och klokare budskap än en analys av olika detaljkritiska synpunkter på EU och/eller konstitutionen skulle kunna ge vid handen. Och för att mitt perspektiv skall bli lite lättare att greppa ämnar jag nu presentera en dramatisk och tillspetsad bild.

Låt oss föreställa oss att en naturfotograf står hemma i sitt kök. Han jobbar med en bok om älgar och hans kamera ligger på bordet. Utan att han vet om det har en bomb placerats i köket och han har sig själv ovetandes just utlöst den mekanism som gör att bomben sprängs om femton sekunder. En explosion som kommer att bli hans död. Just i detta ögonblick – med knappt femton sekunder kvar att leva – tittar han ut genom fönstret och ser en flock av älgar överraskande nära huset. Han sliter åt sig kameran och rusar ut för att om möjligt få ytterligare några bilder till sin bok.

Han springer av någon anledning oförsiktigt fort med tanke på att älgarna kan bli skrämde och när han hunnit en bra bit smäller det. Huset blir kaffeved, men i samma veva som det smäller blir han också medveten om att det inte finns några älgar. Han har uppenbarligen sett i syne. Men detta räddade hans liv.

Och min poäng är. Många har säkert sett obefintliga älgar när de röstat nej. Men resultatet av nej-röstningen kan vara klokt ändå även om motiveringarna till nej-rösterna kan ha varit baserade på graverande missförstånd och okunskap.

Eftersom detta är tänkt att vara ett inte alltför långt nyhetsbrev ämnar jag nu inte fördjupa mig i vindlande analyser syftande till att ge ”råd” till den europeiska politiska eliten utan jag nöjer mig med att påtala några saker som jag tror är viktiga att betänka i den nuvarande situationen.

För det första tror jag att om EU skall ha en konstitution så får den inte som den föreslagna vara späckad av inslag som i själva verket är dagspolitik för att försvara en döende eller kollapsande vision. Konstitutionen bör mera ha karaktären av en ”samarbetsstadga” för ett samarbete mellan självständiga nationer under en period av sökande efter en ny och hållbar vision.

Detta betyder att jag efter att under en längre tid ha haft en rätt stark tro på unionen som möjlighet har övergått till att tro att en union värd namnet är en omöjlighet på den här sidan av ett solitt visionsskifte. Om den alls är möjlig att bygga på grundval av rådande vision så tror jag att den kommer att på sikt utvecklas till centraliserad koloss som minner om ett Sovjetunionen med något effektivare ekonomi.

Jag anser alltså att den stora krisfrågan på den europeiska politiska dagordningen inte är problemen med att få konstitutionen ratificerad utan att den vägledande visionen gör en långsiktigt hållbar utveckling utesluten på förhand. Och att problemen med konstitutionen har uppkommit som en mer eller mindre omedveten reaktion på bristerna på visionsfronten. Tilltron till att vi vet hur den goda framtiden skall skapas blir allt lägre.

Detta är naturligtvis ingen ståndpunkt som erkänns av den politiska eliten. Där upprätthåller man fortfarande tron att vi är som det brukar heta på rätt väg. Och att olika mer eller mindre marginella justeringar kommer att leda till den goda framtid som vi alla hoppas på.

I debatten om vad som behövs för att få fart på det underförstått vältänkta EU-projektet framförs många olika synpunkter. Den välmenande och många gånger kloka svenska kommissionären Margot Wallström tror t.ex. enligt en artikel i SvD (www.svd.se/dynamiskt/brannpunkt/did_9879004.asp) att "det gäller att utveckla den demokratiska dialogen inom unionen". Och även om jag delar många synpunkter i hennes artikel finner jag den aningslös när det gäller just frågan om den vägledande visionen.

Demokrati är förstås bra, men det löser inga problem som har sin grund på ett djupare plan. För att uttrycka det enkelt och tillspetsat: Om den färdriktning som utstakas av ens vision är ohållbar så har man ingen större glädje av att fatta sina ohållbara beslut i god demokratisk ordning.

Dessutom känner jag mig mistrogen mot politiker som skall hitta lösningar på sin egen villrådighet genom det man kallar ökad demokrati. Underförstått anser sig ju politikerna inte vara villrådiga utan de tror sig ändå veta vad som är rätt och så vill de engagera väljarna i olika dialogprojekt som går ut på att få dem att stödja det de inte tidigare velat stödja. Men detta är och förblir manipulation. Och sådana övningar leder trots förhoppningar från politiskt håll inte till ökat utan till minskat förtroende.

I min föreställningsvärld handlar en fungerande demokratisk politik om förtroende. Medborgarna väljer personer till politiska uppgifter som t.o.m. kallas förtroendeuppdrag. Medborgarna delegerar makt till de valda för att de åtminstone i teorin har tillräckligt förtroende för att de skall kunna klara av att hantera de gemensamma angelägenheterna på ett rimligt klokt sätt. Genom denna delegering av makt befrias också medborgarna i rätt stor utsträckning från att själva sätta sig in i alla frågor som det skall fattas beslut om. Så i detta avseende skiljer sig inte förhållandet mellan väljare och valda så mycket från förhållande mellan t.ex. bilägaren och bilmekanikern. Om bilmekanikern är så inkompetent att man själv som bilägare behöver vara bilmekaniker för att få bilen lagad så vänder man sig till någon annan som kan erbjuda den hjälp man vill ha.

Det politiska förtroendet skapas i mycket stor utsträckning i det lokala samhälle där den väljande medborgaren lever. Om detta är välfungerande och får medborgaren att känna rimlig trygghet, så genererar denna konkreta erfarenhet ett förtroende för den rådande samhällsordningen och dess politiker och offentliga tjänstemän. Om detta lokalt genererade förtroende är tillräckligt starkt

kan det utsträckas till att inte bara omfatta den lokala nivån utan hela nationen. Medborgaren känner då ett slags förtroende för det politiska system och den samhällsordning som han/hon är inordnad i. Och varje någorlunda oproblematiskt fungerande demokratiskt land omfattas med detta förtroende av sina medborgare.

Skall man sedan som i EU-projektet utsträcka känslan av förtroende ytterligare, dvs. till en övernationell nivå, så är detta ett mycket vanskligt projekt som kräver ett stort förtroendekapital. Är denna på praktisk erfarenhet grundade tillit till det egna systemet tillräckligt hög kan man som medborgare tänka sig att välja representanter till en övernationell beslutsnivå och fortfarande se på dessa representanter som personer för vilka man har förtroende, och i den bästa av världar känner man också förtroende för det maktcentrum inom vilket de verkar som representanter för sina väljare.

Men det som är problemet i denna ekvation är att grunden för förtroendeskapandet för närvarande är svårt anfrätt. Våra hävdvunna politiska käpphästar eller riktpunkter står oss inte längre bi. Inspirerade av nuvarande vägledande vision fattar vi beslut som skapar fler problem än de löser. En omständighet som bäst sammanfattas av Kofi Annans utsaga att "We are failing to provide the freedom of future generations to sustain their lives on this planet", dvs. "Vi håller på att beröva framtida generationer deras möjligheter att upprätthålla sina liv på vår planet." Men vi vill inte erkänna att så är fallet. Det verkar av någon anledning mer skrämmande att erkänna egen villrådighet och visionslöshet än att fortsätta oförtrutet på en väg som inte är hållbar. Mer av det som inte fungerar är tidens lösen.

Föga överraskande blir konsekvensen av detta att känslan av förtroende minskar bland medborgarna. Så till den grad att det åtminstone ibland är motiverat att tala om rent politikerförakt. Och de verkliga grundskotten mot förtroendet kommer oftast i det egna lokala samhället. När t.ex. arbetsplatser läggs ner, samhällsservice försämras etc. etc.

Som jag ser det kan förtroende som gått förlorat genom erfarenheter i ett lokalt sammanhang inte särskilt lätt återskapas genom kampanjer om hur bra EU är för att problemen skall kunna hanteras på sikt. Attityden hos de flesta människor är att man tror saker först när man ser dem, dvs. förtroendet för samhällssystemet både skapas och förstörs i det lokala samhället. Och detta är också orsaken till det av Tip O'Neill (f.d. talman i det amerikanska representanthuset) formulerade klassiska visdomsordet att "all politics is local" (all politik är lokal).

Det som behövs är alltså enligt min mening inte marginella justeringar av den förkastade nya konstitutionen uppbackad av allehanda mer eller mindre manipulativt upplagda reklamkampanjer om EU:s förträfflighet, eventuellt också i form av försök att framställa anrättningen som mera demokratisk än tidigare, utan en politik vars reella konsekvenser väcker lokalt förtroende. Lösningen på problemen är inte institutionella innovationer för att göra det lättare att driva igenom en redan ohållbar politisk vision, utan en konkret politik som väcker hopp om att vi är på rätt väg i verkligheten i stället för som för närvarande i de retoriska dimridåernas värld.

Jag vet att detta är lätt att säga, men att det från ett dagspolitiskt perspektiv kan framstå som alldeles för idealistiska och abstrakta tankegångar. Att tala om nya visioner framstår kanske för den som står till knäna i dagspolitikens bekymmer som att tala om UFO:n. Det är ju intressant om de finns, men ...

Om detta vill jag bara säga att då och då i vår historia byter vi radikalt perspektiv på hur slipstenen skall dras. Detta är en empirisk realitet på samma sätt som det inom vetenskapen förekommer något som kallas paradigmskiftet. Dyliga skiftet ser omöjliga ut för förespråkarna och framstår som onödiga för dem som tycker att allt måste bli vid det gamla. Men när perspektivskiftet skett och verkligheten betraktas i ljuset av en ny vision verkar det nya alldeles självklart.

Det visionsskifte som jag hoppas på och anser vara nödvändigt inte bara för EU:s utan också för världens framtid, innebär att den nuvarande vägledande ekonomisk-politiska visionen – drömmen om det rationella paradiset – måste ersättas av en vision som gör byggandet av en långsiktigt hållbar framtid till en reell möjlighet (i stället för att som för närvarande vara en retorisk hägring). Och om och när denna vision är på plats kommer måhända det europeiska unionsbyggandet i ett annat ljus. Då kanske det går att bygga en union som kröner, vidmakthåller och stärker den utveckling av en mogen nationell särprägel som de i unionen ingående länderna har genomgått samtidigt som de börjat tillämpa den nya visionen på sina nationella omständigheter.

Men tillsvidare har vi inget annat val än att avvakta och se vad som händer. Under tiden kan vi ju reflektera efter bästa förmåga över vad som skulle kunna vara möjliga och kloka steg i det konkreta sammanhang i vilket vi själva existerar. Och så handla därefter.

II. Sverige i världen och världen i Sverige – en högintressant konferens

Som av en ren händelse kan jag förmedla en inbjudan till en mycket intressant konferens, som tveklöst är relevant för de frågeställningar jag just behandlat. Naturligtvis anser jag helt självupptaget att den inte blir sämre av att jag själv håller ett anförande. Arrangör är *Stiftelsen Frejas fond* (www.frejasfond.se) och evenemanget går av stapeln 11-12 augusti.

Inbjudan till konferensen inleds på följande sätt:

Frejas fond vill inbjuda Dig till den sjätte Freja-konferensen som i år handlar om demokratins utmaningar globalt (är en transnationell demokrati möjlig?) och nationellt (hur skapar vi ett samhällsbygge som engagerar ett flerkulturellt Sverige?). Konferensen och övernattningen äger rum på *Birka folkhögskola* (www.birka.fhsk.se), vackert belägen vid Storsjöns strand, ca 7 km utanför Östersund. Vi eftersträvar en personlig och sammanhållen konferens med tid för informellt umgänge, lågmälda samtal och livliga diskussioner mellan medverkande och deltagare. Vi hoppas därför att just Du vill delta.

Programmet ser ut som följer:

11 augusti – Sverige i världen

Musik från scen (Start ca 10.15, flyg anländer från Arlanda 9.30)

Block ett: Visioner, verklighet och vägen dit. Samtalsledare: Helle Klein, *Aftonbladet*

Anföranden:

Ingmar Karlsson, *generalkonsul i Istanbul* – **Globala värderingsmönster och civilisationernas krig.**

Kristina Persson, *stiftare Frejas fond* – **Den ekonomiska globaliseringen.**

Karl-Erik Edris, *författare* – **Behovet av mening och andlighet i samhällsbyggandet.**

Block två: Är en transnationell demokrati möjlig? Samtalsledare: Helle Klein

Anföranden:

Svend Auken, *talman i Folketinget, fd miljöminister* – **Globala utmaningar och världssamfundets ansvar. Exemplet miljön.**

Tomas Ries, *direktör Utrikespolitiska Institutet* – **Globala hot och nationalstatens roll.**

Marit Paulsen, *fd europaparlamentariker* – **Är demokratin möjlig i EU? Om ett aktivt medborgarskap i Europa.**

Reflektionsgrupper

Fest med mat och musik, bl. a. hiphopbandet *WordSilah feat. Nabila*.

12 augusti – Världen i Sverige

Block tre: Det sociala kontraktet i ett flerkulturellt Sverige. Samtalsledare: Alice Bah Kuhnke, *Rättvisemärkt* (tillfrågad men ej klar)

Anföranden/Samtal:

Ylva Brune, *journalist och forskare Göteborgs Universitet* – **Självvald skugga? Våra nyheter om dem som kallas invandrare.**

Renzo Aneröd, *dokumentärfilmare och författare*, Karwan Faraj, *skolvakt och musiker*, Nabila Abdul Fattah, *student, fritidsledare, musiker*, Haval Alnazar, *musiker*. – **Det demokratiska underskottet – samtal om hiphop och samhällsengagemang.**

Ozan Sunar, *kulturchef Sveriges Television* – **Demokratins utmaning – samhällsbygget som engagerar.**

Panel:

Gemensamma värderingar och toleransens gränser.

Johan Forsberg, *informationsdirektör, LunarStorm*

Nabila Alfakir, *Rinkebys resurscentrum för kvinnor*

Oivvio Polite, *publicist*

Kerstin Alnebratt, *Unga Örnar, kulturpolitiker Göteborgs kommun*

Block fyra: Slutsatser – Världen i Sverige. Vem tar ansvar för vad?

Samtalsledare: Niklas Ekdal, *Dagens Nyheter*

Samtal i plenum med kommentarer av bland andra Fatima Nur, landstingspolitiker i Stockholm, Hans Andersson, Ansvarskommittén, ordf. Arbetslivsinstitutet, Ulla-Britt Fräjdin-Hellqvist, Svenskt Näringsliv och Lotta Lundgren, *Drömmarnas hus*.

(Transport till flyg mot Arlanda ca 17.00)

Kostnaden för konferensen inkl mat och boende är 950 kronor och betalas på plats. (Kreditkort accepteras). Vi lovar att maten och miljön också blir en upplevelse. Fia Gullikson, www.foodinaction.se står för arrangemangen. Anmälan till ulrika.lorentzi@frejasfond.se eller ring 08-568 490 50 om Du har frågor.

III. *Den vise VD:n* slutsåld – pocketupplaga kommer

I dagarna har det allra sista exemplaret av *Den vise VD:n* sålts. Sedan en tid pågår därför förberedelser för en utgivning av boken i pocket. Till den ändan har jag bildat en bifirma till *Edris Idé AB* med namnet *Edris Idé-Förlag* och denna bifirma kommer att stå för utgivningen. Dessutom håller jag på att putsa på ett efterord som innehåller en del tankar kring hur boken står sig i ljuset av vad som har hänt sedan den skrevs. Förhoppningsvis kommer pocketupplagan ut på marknaden senast mot slutet av året.

I sammanhanget kan jag väl också nämna att det fortfarande inte har gått att hitta en bra lösning på problemen med utgivningen av *Den vise VD:n* i USA. Projektet är dock inte slutgiltigt avskrivet. Jag väntar bara på att rätt ögonblick för ett initiativ skall infinna sig.

IV. Filmer som måhända är värda att se och begrunda

Först www.storewars.org och på www.freerangestudios.com/movies finns bl.a. www.TheMeatrix.com.